

בעזה ש"ת

קובץ
אור
התורה
והחסידות

שיעורי

הגה"ח ר' אהרן רובינפעלד שליט"א
ראש ישיבה דחסידים בעלזא
פעיה"ק ירושלים תובב"א

פרשת במדבר

כ"ט אייר תשפ"ג לפ"ק

בס"ד

קובץ

אור התורה והחסידות

השיעור ע"י מורינו

ראש הישיבה שליט"א

בהיכל ישיבתנו הקדושה

פעיה"ק ירושלים תובב"א

שנמסר ביום ה' בהר בחוקותי

כ' אייר תשפ"ג לפ"ק

וביום ד' במדבר

כ"ו אייר תשפ"ג לפ"ק

אור החסידות (במדבר):

יסוד שביסוד - לאהד שמיא זארעא

עמ' ז'

אור התורה (בהר בחוקותי):

בענין בדין ספירת העומר האם הוי

מצות עשה שהזמן גרמא

עמ' ה'

ניתן להאזין לכל שיעורי ראה"י

במספר הישיר של קול הלשון

שמספרו: 073-3211-614

לתרומות והארות ניתן לפנות

אל הגבאים בישיבה

או בטלפון: 058-3261-422

ניתן לקבל את שיעורים והקובצים

בדוא"ל ע"י שליחת בקשה לדוא"ל:

Ortv212@gmail.com

תודותינו נתונה לכל התורמים שיחיו

למען הוצאת הקובץ לאור

יו"ל בס"ד ע"י

"מכון אור תורה וחסידות"

להפצת שיעורי

הגה"ח רבי אהרן רובינפלד שליט"א

ראש ישיבה דחסידי בעלזא

פעיה"ק ירושת"ו

אור החסידות

נמסר ביום ד' במדבר כ"ו אייר תשפ"ג בהיכל הישיבה

יסוד שביסוד - לאחד שמיא וארעא

רוחניים, הרי הוא סותר את עצמו, אך כשגם בגשמיות מתנהג בדרך של 'דעהו', אזי כולו הוא דבר אחד, והוא יישר אורחותיך, שכל מעשיו לשם שמים, הן תפילה והן תורה הן אכילה והן שינה, ואף שכל עבודה לחוד, אך כולם בדרך של 'דעהו', ולרצון ולשם הבורא ית"ש.

ואם אדם אינו מתנהג כך, הרי"ז ממש כמו שאמר אליהו לנביאי הבעל, עד מתי אתם פוסחים על שני סעיפים, אם ה' הוא אלוקים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו, והיינו, דאם ה' הוא האלוקים מלשון טבע, שה' הוא גם בדברים הגשמיים, אז לכו אחריו, שתהיו לגמרי אצל הקב"ה, שזהו רצון הקב"ה שבכל דרכיך דעהו, בכל הענינים.

וכמש"כ בקהלת, "האלוקים ברא את האדם ישר והם ביקשו חשבונות רבים", דהיינו שהקב"ה רוצה את האדם ישר, ואם הוא ישר הרי"ז בונה יסוד, ואם הוא חזק אזי אם חומה הוא נבנה עליה טירות כסף, אפשר לבנות הרבה בנינים.

וענין זה מובא הרבה בתורות אדמור"י בעלזא זיע"א, וכדמובא ממרן מהר"י זיע"א, בפ' בחוקותי, דאיתא המדרש 'שאמר דוד המלך "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך", שבכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך ורגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות', דאין הכוונה ששינה ממה שחישב בתחילה, רק כוונתו הוא שכשאמר למקום פלוני אני הולך, כוונתו היתה רק ורגלי מוליכות אותי לביהמ"ד, שהכל היה לשם כך שיוכל ללמוד תורתו יתברך, שעשה מן הארץ שמים.

וכן ממרן מהרי"ד זיע"א, בפ' לך לך "ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי את הנפש והרכוש קח לך ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי וגו' אם מחוט ועד שרוך נעל וגו'", ואמרו חז"ל בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד

מידת היסוד כוללת כמה וכמה פרטים, וישנם גם דברים פשוטים בה, ונבארם.

הנה המידות רמוזות בפסוק (דברי הימים א' כ"ט) "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ", נמצא דמידת יסוד שהוא המידה השישית, רמוזה בתיבות שמים וארץ, דהיינו שמידת יסוד מחברת בין שמים לארץ, ומידת יסוד היא 'צדיק יסוד עולם', שעליו נאמר בזה"ק "דא צדיק דאחיד בשמיא וארעא", שמאחד ומקשר בין שמים לארץ.

ויש רמז יפה, ד"כי כל בשמים ובארץ", שמרמז על מידת יסוד, ש'כל' היינו יסוד כיון שהם יסוד לכל הדברים, ואותיות כ"ל הם האמצעים של כ"ב אותיות התורה, והיינו שהם הנקודה האמצעית בין התחתון לעליון, אחיד שמיא וארעא, נמצא שמידת היסוד מקשרת בין שמים וארץ.

והדרך לאחד שמים וארץ, היא כמ"ש בתפארת שלמה עה"פ "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", דהשמים שמים לה', דהיינו את השמים עשה הקב"ה שמים, אבל את הארץ נתן לבני אדם, שיעשהו שמים, ובכך מאחדים שמים וארץ, שבד"כ ארציות עושים שמים, וכדנבאר.

וע"י שעושים כך, בונים יסוד לבנין, וכמו שבדרך עולם, כשבונים בנין צריך להעמיד קודם לכך יסודות חזקים, וכמה שהיסודות יותר עמוקים וישרים כך אפשר לבנות יותר, דאם הוא עקום אז א"א לבנות על גביו, כמו"כ בבנינו של עולם צריך שהיסוד יהיה ישר, וכמ"ש הישמח משה עה"פ "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך", דהכוונה היא שאם בכל דרכיך דעהו, שמכוון בכל מעשיו לשם הקב"ה וברצונו, ולא להנאתו ותאוותו, עי"כ, והוא יישר אורחותיך, מידה זו תיישר את דרכיו, והיינו שאם האדם מתנהג בדברי ארציות באופן מגושם, ומשא"כ בדברים

מזו, ויש צדיקים שהגיעו למדרגה גבוהה עד למאד בענין זה, אך אל יחשוד אדם, שזה נוגע רק לבני עליה ולאנשים פרושים, ולאדם פשוט כמוני אין זה נוגע, כי בכל ענין ישנם מדריגות, וישנם דברים הנוגעים לכל או"א, ובאמת צריך לדעת בכל ענין, מה נוגע למעשה, ומה צריך לעשות, ואפי' רק בבחינת 'מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי', שביארו צדיקים דהיינו רק בנגיעה, שלפי יהיו נוגעים במשהו למעשי אבותיו, (ואפי' אם לא במעשה, אזי לפחות ברצון ובמחשבה), אך וודאי שא"א לומר שאין זה נוגע לנו כלל.

לא לעשות מכך 'נערווין'

וישנם צדיקים שה'ארעא' היה אצלם ממש במידה מועטת מאוד, וכך היו חסידים שנהגו ממש בפרישות, שלא להנות הגוף כלל וכלל ורק מה שנצרך מאוד, אך אין זה הדרכה לכתחילה ובכלליות לנהוג כך, בפרישות שלא להנות הגוף, והרבה פעמים יכול לגרום לחולשת הגוף, ולחולשת הנפש, ויכול לגרום להיפך שמחה ולכעס, וכתוב בבני יששכר שצריך לעבוד את ה' בדרך 'יישובו של עולם', ואם יגרום לו לנזקים הרי"ז עצת היצר.

האדם בנוי מתכונות שונות, אחד מתכונות האדם הוא 'נערווין', לכל או"א יש תכונה זו, והרבה פעמים, כשאדם עובד על פרישות ה"ז בא עם 'נערווין', ונהיה בכעס, והוא ממש מפסיד גדול בעבודת ה', שצריך להיות בשמחה ולהתנהג בנחת ולא להיות אדם כעוס, ובאמת מעלתם של צדיקים היתה, שעם כל הפרישות, ראו אצלם השמחה, וזה היתה מדריגת הצדיקים, על כך וודאי לאנשים פשוטים לא זו הדרך, לענות הגוף ולסגפו.

לכוון בהנאות הגשמיות לעבודת ה'

אך מכל מקום א"א לומר דעבודה זו של 'אחיד בשמיא וארעא' אינה נחלת הכלל, 'והארץ שנתן לבני אדם' אינו נוגע לכ"א, שהרי כתי' 'קדושים תהיו', ומפרש הרמב"ן 'קדש עצמך

שרוך נעל, זכו בניו לחוט של תכלת ורצועה של תפילין, והביאור בכך שמלך סדום רצה להפריד בין עבודת הנפש לעבודת הגוף, שיעבוד את השם רק בנפש בדברים הרוחניים, והרכוש קח לך, אך אברהם אבינו לא הסכים עמו ואמר שהכל הוא לעבודת ה', אם מחוט ועד שרוך נעל, שלא יפריד בין הנפש לגוף, ומשו"כ זכו לתכלת שהוא בציצית, ותכלת הוא צבע דרקיעא, ויחד עימו חוטי לבן שמרמזים על האדם, והיינו שכוללים יחד את הגוף והנשמה, וכן בתפילין, דשל ראש הוא כנגד הנשמה שבמוחי, ושל יד הוא לשעבד תאוות ומחשבות לבנו, לחבר שניהם יחדיו, וא"א להפסיק ביניהם.

קידוש עניני הארציות מרומם הרוחניות

וכפי גודל הקדושה בענינים גשמיים, כך מתעלה כח הרוחניות, וכדמובא בליקוטי תורה, שלפי מה שהאדם מקדש עצמו בענינים גשמיים נהיה מוחו זך פי אלף, ואמר פעם ה'צאנזער רב' רשב"א בשיעורו וביארו יפה, ונתלהב מאן דהו ואמר, אוי, מנין לוקחים היום את תורתו של הרשב"א, אמר על כן ה'צאנזער רב' ותיקנו, אל תאמר כן מנין לוקחים היום את תורת הרשב"א אלא מנין לוקחים היום את קדושת הרשב"א, שתורתו באה מן קדושתו, וכיון שאין היום את קדושת הרשב"א לכן אין את תורת הרשב"א.

וכן מובא בדברי יחזקאל עה"פ "ועשית חשן משפט וגו' כמעשה אפוד תעשנו", היינו שהאפוד מרמז על החמירות שהוא לבוש ממותניים ומטה, שהמה איברים חומריים, וחושן הוא נגד הלב שהוא אבר רוחני שבאדם, והיינו שכפי התנהגותו באיברים החומריים, כמעשה אפוד, כך יהיה הלב נטוי, החשן משפט, ולכן יעשה אדם כל דברים בעניני הגוף לשם שמים לקיים בכל דרכיך דעהו ויהיה לבו שלם עם הבורא ית"ש.

- העבודה למעשה -

ובענין זה של אחדות שמים וארץ, דהוא, לעשות אפילו הדברים והצרכים הגשמיים רק לשם שמים, ישנם מדריגות רבות, זו למעלה

לו בכך, אך לא יעשה מכך עסק ומצב, ורק אם שבע יתאפק מלאכול עוד, ומי שהוא בר דעת יעשה כן, ואף שנראה כדבר קטן, אך לבחור יכול להיות סיגוף כזה להיחשב כסיגוף גדול לבעל מדריגה.

וכשמרגיש שתאוותו מתגברת

ובאם האדם מרגיש שאינו יכול להתאפק, ואם ימנע מלאכול, מחמת ששמע באיזה דרשה שצריך להתאפק, זה יעשה לו 'נערווין', אזי כתי' בחז"ל שבכל דרכיך דעהו אפי' בדבר עבירה³, דהיינו אפי' במקום שתאוותו גוברת יכול לומר להיצר שיקח ויסתפק בכך, כי אם לא יבלבלו היצר שוב ושוב, ולכן יתן לו הנאה זו ודי, וזהו גם לצורך עבודות כדי שלא להכנס לבלבולים ו'נערווין'.

אך על כך מובא מצדיקים, עה"פ "ה' נגדך כל תאוותי ואנחתי ממך לא נסתרה", שאמר דוד המלך⁴, להקב"ה שנגדך כל תאוותי, כל תאוותי הם נגד רצונך, אך מ"מ אתה יודע אנחתי ממך לא נסתרה, כמה אני מתאונן על כך, ואיני רוצה בזה רק שהגיע לידי, ואיני יכול להתאפק, אך אנחתי ממך לא נסתרה.

לא יביא האדם את עצמו לידי תאוה

אך צריך האדם לדעת, שבמתאוננים כתי' "התאוה תאוה", שהעבירה היתה שהתאוה תאוה, שעוררו אצלם תאוה, שאם מגיע לידי האדם תאוה, אזי לא פשע בכך, אך כשמביא עצמו לידי תאוה, אז הוא פושע⁵, על כן צריך שלא לעורר התאוה.

ומובא מהרה"ק ר' שלומ'קע מזוועה לזיע"א, (שהוא עצמו היה בבחינת צדיק יסוד עולם והיה פרוש ממש), ביאור יפה בפרשת המתאוננים, שהמתאוננים ביקשו ממש רבינו "מי יאכילנו בשר", וע"כ אמר משה רבינו ע"ה להקב"ה, "מאין לי בשר לתת לכל העם הזה", ומסיים

המותר לך¹, ופרשה זו ניתנה לכל או"א, ומתוך עשרות המדריגות ישנם מדריגות ששייכות לכ"א.

הנה טבע האדם, שהגוף רוצה בהנאות, דהיינו למשל באכילה, אפי' כשהאדם אי"צ לאוכל, אעפ"כ רוצה הגוף בהנאת האכילה, שהגוף נהנה מכך, אך וודאי שהאדם צריך לאכול, ואם לא יאכל לא יהיה לו כח לעבודת ה', שהמאכל חיוני לגוף.

ולכך, קודם כל יקבע בדעתו שענין האכילה אצלו הוא כדי שיהא לו כח לעבודתו ית"ש, ואמת שהגוף רוצה אחרת והגוף אוכל משום שנהנה מכך, אך האדם יקבע בדעתו אחרת.

ואף שברא הקב"ה הרבה מיני מאכלים עם טעמים שונים, מכ"מ יכוון, שאצלו הכל שווה כדי לעבוד את הבורא ית"ש, וישנם צדיקים שהגיעו באמת למדריגה שלא הרגישו בשוני הטעם אצל המאכלים, וכהעובדא דהישמח משה, שהכניסו למאכלו 'נפט' במקום שמן ולא הרגיש בכך, וכן הדברי חיים לא בירך ברכת שהחיינו על פרי חדש, מחמת שלא הרגיש שום שמחה בהפרי החדש².

אך אנו כך מרגישים בכל מאכל טעם שונה, ובכונה ברא הקב"ה עולמו כך, יש מאכל שמברכים עליו בורא פרי האדמה ויש שמברכים בורא פרי העץ, וכך צריך להיות, שירצה לאכול בלילה וביום, ויש פעמים שצריך האדם למאכל זה ופעמים למאכל זה, ולכן העבודה בכך הוא שמכווין בכל דבר שברא הקב"ה כדי לשבוע נפשו ודעתו, שזה ייתן לו כח ויישוב הדעת ללימוד התורה ולעבודת הבורא.

וישנה מדריגה נוספת, שאם אוכל ושבע ונשאר לו עדיין מן המאכל, אזי יכול להחליט, שכיון שהוא שבע, אינו צריך לאכול עוד, ודי

¹ יש מאמר חריף מאחד הצדיקים, קדש עצמך במותר לך', ממה ש'לך' הוא מותר, אך אין להקב"ה הוא מותר.

² והוא ממש חידוש, וזה לא כנפסק בשו"ע.

³ וכמובן אין הכוונה לדבר עבירה ממש.

⁴ ודיבר על כללות ישראל.

⁵ ה'קלויזנבורגער רב' לא אכל המאכל ארבעס, והסביר שהסיבה שהוא מואס במאכל זה הוא משום שיש אנשים שאוכלים ארבעס כדי שהכוס בירה ישנתו יהיה לו טעם טוב, ושנא זאת, שזה נקרא לעורר תאוה.

אמת שבקשתם היתה שלא לשם שמים, אך מ"מ יראו שאפשר לאכול בקדושה ולשם שמים, (ונאים הדברים למי שאומרם).

ההנאות האמתיות בעבודת ה'

וזה צריך לדעת, שההנאות האמתיות הם בדברים רוחניים, מלימוד התורה, מעבודת ה', ושאל פעם אחד לה' צאנזער רב', ששמע בשמו שפירש הפסוק "ודרשת וחקרת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל", ודרשת וחקרת, יכול שאדם ילמד, ויהנה מכך, וכיון שנהנה מלימודו, נעשתה התועבה הזאת, יבואו לדברים כאלו, ענה לו ה' צאנזער רב' וכי אני אמרתי זאת, רק ממה יהנה יהודי, מבשר ויין, וודאי שהנאות תהיה מתורה, ורק מכך תהיה הנאותו.

עכ"פ, זהו ההדרכה למעשה באיחוד שמים וארץ, וגם לבחור, ואף שכפי שביארנו לא יסגף עצמו, אך לא לחפש ולרדוף תאוות והנאות⁸, וכן כשמרגיש שאכל כל צרכו אזי בלי מצב, יסתפק בכך, וכדביארנו לעיל.

והעיקר הוא, לדעת בכל דרכיך מהו רצון ה', ומה מביא לעבודת ה', וכדמובא בליקוטי אמרים, שסטרא אחרא, היינו דברים שאינם מביאים לעבודת ה', זהו סיטרא אחרא, שאינו פונה לעבודת ה', בשום פנים, אך דבר שכן מביא, אפי' רק בכלי שני ושלישי, אזי שוכן בכך אור אלוקי.

כתי' "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם", שש זהו מידת יסוד, שאם יעבדו על מידה זו, אזי בשביעית, דהוא מלכות, מלך המשיח, ונזכה שנצא לחפשי, ונגאל מן הגלות, במהרה בימנו, אמנן.

"ואם ככה את עושה לי הרגנו נא הרוג וגו'", וצריך להבין, מדוע אמר משה רבינו מאין לי בשר, הרי הם לא ביקשו ממנו שהוא יתן להם, וודאי שכוונתם היתה שיבקש מהקב"ה, וכן מדוע אמר משה רבינו ואם ככה עשה לי הרגנו נא הרוג, מדוע אמר כך, (ובהמשך שם כתי' שאמר משה "שש מאות אלף רגלי העם וגו' ואתה אמרת בשר אתן להם", משמע שאין די בשר לשש מאות אלף, וכי אין בשר בעולם לשש מאות אלף).

ומבאר כך, כשביקשו בשר ראה משה רבינו שמחפשים תענוגים גשמיים ואינם מחפשים תענוגים רוחניים, ולכך אמר להם "יען כי מאסתם את ה'", שרוצים בתענוגים גשמיים.

וכתוב בספרים, שצדיק יכול לפעול ולבקש רק על דברים שיש לו נגיעה ושייכות בהם, ועל כך אמר משה, "מאין לי בשר", הרי אין לו שום נגיעה ושייכות לכך, שהם מבקשים בשר גשמי⁶, ולי יש רצונות אחרים, "ואם ככה את עושה לי", דהיינו שאמר להקב"ה, באם תורידנו ממדרגתי, שכן יהיה לי רצון לבשר, כדי שאוכל לבקש בשבילם בשר⁷, אזי "הרגני נא הרוג", איני רוצה שום שייכות לכך.

ובהמשך אמר "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב", נתכוון משה רבינו, שש מאות אלף, שהוא מקור קדושת כלל ישראל, והוא כלול משש מאות אלף נשמות ישראל, אשר אנכי בקרבו, מלשון "אנכי ה' אלוקיך", את זה יכול אני ליתן להם, וזה מה שיהודי נהנה מזה, אך 'הצאן ובקר ישחט', הנאות מבשר ודגים זה איני יכול ליתן להם, ואין זה הנאה של יהודי.

⁶ ישנו מכתב מהרי"צ מליבאוויטש, שכותב שכשהגיע לאמריקה 'ופה אוכלים בשר ממש', שאצלו בשר היה דבר אחר.

⁷ ככה 'את' עושה לי, לשון נקבה, שתש כוחו כנקיבה.

⁸ וודאי שלא יצא מחוץ לישיבה לקנות מאכלים, רק יאכל ממה שנותנים בישיבה.

אור התורה

נמסר ביום ה' בהר בחוקותי כ' אייר תשפ"ג בהיכל הישיבה

בענין בדין ספירת העומר האם הוי מצות עשה שהזמן גרמא

הדברי יחזקאל (שם אות ד') מבאר את שיטת הרמב"ן דגדר מצות עשה שהזמן גרמא היא לא כל מצוה שא"א לקיימה כי אם בזמן מיוחד, כי אם מצוה שהמחייב של המצוה הוא הזמן ההוא, כגון מצות סוכה ולולב שאפשר לישב בסוכה כל השנה, אולם החיוב לישב בסוכה חל על האדם רק בבוא חג הסוכות.

משא"כ מצות ספירת העומר אה"נ שזמן המצוה מיוחד לבין פסח לעצרת, אולם המחייב אינו הזמן אלא הבאת העומר, וכמו שכתוב (פר' אמור) "מיום הביאכם את עומר התנופה תספרו חמישים יום"¹⁰, וכמש"כ (בפ' ראה) "מהחל חרמש בקמה [היינו קצירת העומר] תחל לספור שבעה שבועות", ולו יצוייר שהיו מביאים את העומר ביום אחר היו סופרים מאז. ולכן סבר הרמב"ן דספירת העומר חשיב מצות עשה שאין הזמן גרמא, והנשים חייבות בזה.

ג. יישוב הגרי"פ פערלא בשיטת הרמב"ם

הגאון ר' ירוחם פישל פערלא זצ"ל במבוא לביאורו על ספר המצוות לרבינו סעדיה גאון (אות י"ב) מביא את הביאור הנ"ל בשיטת הרמב"ן עפ"י דברי הטורי אבן (מגילה כ:) בענין חיוב אשה בהבאת ביכורים [כדלקמן ענף ב'], וכותב דבוודאי לא יחלוק הרמב"ם על יסוד זה,

דזה מוכח ממשנה מפורשת בביכורים.

אלא הביאור בדבריו הוא דהרמב"ם אזיל לשיטתיה דספירת העומר בזמן הזה הוא מדאורייתא, על אף שאין לנו הבאת העומר, כמו שכתב הרמב"ם בפ"י שם, מוכח דספירת העומר אינו תלוי בהבאת העומר, ולפי"ז א"ש דספירת העומר היא מצוה התלויה בזמן, ולכן פוטר הרמב"ם נשים מספירת העומר.

הגמ' בקידושין (לד.) למידה דהנשים פטורות מקיום מצוות עשה שהזמן גרמא דילפינן במה מצינו מתפילין דהוקשו לת"ת דכתי' "ולמדתם אותם את בניכם" ולא בנותיכם.

ובעזהשי"ת נדבר היום מענין נרחב שמבואר באחרונים בגדר מצוות עשה שהזמן גרמא ויסודו הוא כבר בדברי הטורי אבן במגילה, וביותר הרחיב בזה הדברי יחזקאל [-סלבודקא] (סי' מ"ה), ועוד כמה אחרונים, וראשית נדבר מענינא דיומא מצות ספירת העומר אם חשיב מצות עשה שהזמן גרמא, ולאחמ"כ נסעה ונלכה מה שכתבו הפוסקים בעוד מצוות עשה, חידושים נפלאים, ציצים ופרחים, מתוקים מדבש ונופת צופים, כאשר תחזינה עיניכם מישרים.

ענף א' - ספירת העומר אם הוא מצות עשה שהזמן גרמא

א. פלוגת הרמב"ם והרמב"ן בזה

הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין (פ"ז הכ"ד) פוסק דהנשים פטורות מספירת העומר, והיינו דהרמב"ם סבר דספירת העומר הוא מצות עשה שהזמן גרמא, וכן כתב החינוך (מצוה ש"ה), וזהו הפשטות.

אמנם הרמב"ן בחידושיו על הגמ' במס' קידושין (שם) דמונה הגמ' כמה מצוות עשה שאין הזמן גרמא שחייבים בהם הנשים, מונה שם הרמב"ן עוד כמה מצוות דשיירה הגמ' וביניהם מונה גם ספירת העומר⁹.

ויל"ב מה סבר הרמב"ן אמאי לא חשיב ספירת העומר מצות עשה שהזמן גרמא הרי זמנה מיוחד בין פסח לעצרת.

ב. ביאור הדברי יחזקאל בשיטת הרמב"ן

⁹ בדפוסים הקדמונים היה כתוב ס"ה בר"ת ורצו העולם לפרשו למצוה אחרת ולא ספירת העומר, אמנם חיפשו ובדקו בכת"י הראשונים ומצאו כתוב ספירת העומר בלא ר"ת.

¹⁰ ועל אף שכתוב "וספרתם לכם ממחרת השבת", זהו רק סימן מתי הוא יום הבאת העומר, כדמוכח קרא בפרשת ראה, ויבואר לקמן שיטת הרמב"ם בזה להיפך.

נתפרש בגמ' אין הרמב"ם מפרש, ובגמ' קתני מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי בלא חילוק.

וא"ת א"כ יתחייבו הנשים בספירת השבועות דבשלמא ספירת הימים מדנוהג מדאורייתא אף בזמן הזה מוכח דאין זה תלוי בהבאת העומר ושפיר הוי מצוה התלויה בזמן דהנשים פטורות אבל ספירת השבועות הרי תלוי בהבאת העומר כנ"ל, מיישב הגרי"פ פערלא דמספירת השבועות וודאי פטורות דכיון דהספירה תלויה בהבאה, והנשים פטורות מהבאת העומר כדאיתא בפרק ר"א דמילה (קלא:): א"כ ממילא פטורות מהספירה התלויה בזה.

ענף ב' - החילוק בין מצוה התלויה בזמן למצוה התלויה במציאות

א. ביאור הטורי אבן בחיוב נשים בהבאת

ביכורים

המשנה במס' ביכורים (פ"א) אומרת דאשה מביאה ביכורים ואינה קוראה, דאינה יכולה לומר "אשר נתת לי ה'" דאין לה חלק בירושת הארץ.¹²

מקשה הטורי אבן היאך יכולה אשה להביא ביכורים ואמאי בעינן קרא למעוטי מקריאה תיפוק ליה דזה מצות עשה שהזמן גרמא דא"א להביא ביכורים רק מעצרת עד חנוכה.

ומתרץ הטורי אבן כיסוד האמור, דאה"נ שא"א להביא ביכורים כי אם בזמן מיוחד אולם הטעם אינו משום דבזמן זה יש חיוב של הבאת ביכורים ובזמן אחר לא, רק כיון דילפי' מקרא ד"אשר תביא מארצך", דאפשר להביא רק בזמן שהפרות מצוין על פני ארצך, לאחר חנוכה כבר אינן מצויין על פני ארצך, ולכן א"א להביא, אבל הטעם אינו משום הזמן.

ולכן אין זה חשוב מצות עשה שהזמן גרמא ולכן יכולות נשים להביא ובעינן קרא למעטן מקריאה.

אלא דמעתה יקשה א"כ אמאי מביא הרמב"ם הל' ספירת העומר בספר עבודה בהלכות תמידין ומוספין הרי"ז אינו תלוי כלל בהבאת העומר, בזה שייך אף כשאין בית המקדש, והיה לו להביאו בספר זמנים, שבו מביא את המצוות הנוהגות אף בזמן הזה.

כותב הגרי"פ פערלא דהרמב"ם סבר כשיטת הרמ"ה (כתאב אל ראסייל עמוד ק"נ) דמבאר את שיטת אממר בפרק רבי ישמעאל (מנחות סו.) ד"אמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא", ולכאורה צריך ביאור אם זכר למקדש הוא אמאי מנה הימים ולא מנה השבועות, או שימנה שניהם או שלא ימנה כלל, מה החילוק בין הימים לשבועות, הרי שניהם זכר למקדש.

מבארים הרמ"ה וכן הרבינו ירוחם דספירת הימים היא מדאורייתא אף בזמן הזה, דזה אינו תלוי בהבאת העומר, וכמו שכתוב "וספרתם לכם ממחרת השבת", היינו יום התחלת הספירה היא ממחרת השבת שהוא "יום הביאכם את עומר התנופה", [כלומר "יום הביאכם את עמר התנופה" נכתב רק לסימן].

אמנם ספירת העומר היא מדאורייתא רק בזמן הבית, דהוא תלוי בקצירת העומר, וכמש"כ בפ' ראה "מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות", ובזמן הזה הוא רק מדרבנן זכר למקדש.

ולכן מנה אממר רק את הימים שהם מדאורייתא, ולא את השבועות שהם רק מדרבנן משום זכר למקדש.¹¹

והא דסבר הרמב"ם דספירת העומר בזמן הזה הוא מדאורייתא זהו רק על ספירת הימים ולא על ספירת השבועות, והשתא א"ש דהביא הרמב"ם הלכה זו בספר עבודה ולא בספר זמנים, דספירת השבועות נוהגת רק בזמן הבית, ולא היה להרמב"ם לפרש דימים נוהג מדאורייתא ושבועות רק מדרבנן דמילתא דלא

¹¹ אמנם צ"ב אמאי לא עשה אממר זכר למקדש, ואיכהמל"ב.

¹² דהארץ נתחלקה רק לאנשים, אמנם בוודאי מצינו נשים שקיבלו קרקע בירושת הארץ, וכגון בנות צלפחד שקיבלו את חלק אביהן.

דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, הגרש"ק עצמו בספרו שו"ת האלף לך שלמה (סי' קצ"ג) מיישב את דברי המג"א באופן נפלא, בהקדם יישוב גמ' מוקשית במס' סנהדרין (מ"ב) באופן נפלא ביותר, דהגמ' אומרת א"ל רב אחא לרב אשי במערבא מברכי [ברכת קידוש לבנה] ברוך מחדש חדשים, אמר ליה האי נשי דידן נמי מברכי", כלומר ברכה זו אף נשים יכולות לברך, אלא כדבר יהודה דאמר רבי יהודה ברוך וכו' אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאו וכו'.

ולכאורה קשה נוסח השקלא וטריא "האי נשי דידן נמי מברכי", ד'וכי דרך נשים הוא לו לדבר דרך היתול וקינטור', ואין דרך האמוראים לדבר כן.

מבאר הגרש"ק דהנה יש לחקור על מה מברכים ברכת קידוש לבנה האם על חידוש הלבנה בפרטות או על כללות מערכת השמים רק שקבעו ברכה זו בראיית חידוש הלבנה, ובזה נחלקו האמוראים בסנהדרין, דבמערבא בירכו רק ברוך מחדש חדשים משום דסברו דהברכה נתקנה על חידוש הלבנה גרידא, וע"ז קאמר ליה רב אשי האי נשי דידן נמי מברכי דאין זה מצוה שהזמן גרמא דאינו תלוי בזמן אלא במציאות חידוש הלבנה, וא"כ אף הנשים יכולות לברך ברכה זו, ובבבל בירכו כרב יהודה אשר במאמרו ברא שחקים וכו', דזה ברכה כללית על מערכת השמים, משום דסברו כצד הב' דלעיל דברכת קידוש לבנה היא על כללות מערכת השמים והגלגלים רק דקבעו ברכה זו בזמן חידוש הלבנה, ולדידיה אין הנשים מברכות ברכה זו דכיון דאפשר לברך ברכה זו בכל עת רק דקבעוהו בזמן

ב. שו"ת הר צבי - חיוב נשים בברכת האילנות
הגאון ר' צבי פסח פראנק זצ"ל בשו"ת הר צבי (סי' קי"ח) דן בענין חיוב נשים בברכת האילנות דלכאורה י"ל דזה מצוה שהזמן גרמא דאפשר לברך רק ביומי דניסן, וא"כ הנשים פטורות¹³. ובסוף תשובתו מביא את יסוד הטורי אבן במגילה כלפי ביכורים דמצות עשה שהזמן גרמא הוא רק כשחיוב המצוה תלוי בזמן ולא כשזה תלוי במציאות התלויה בזמן, ועפי"ז מכריע דה"נ בברכת האילנות על אף שא"א לברך רק ביומי דניסן אמנם זהו רק משום מציאות פריחת האילנות הקבוע לחודש ניסן ולא משום הזמן עצמו וא"כ לא חשיב מצוה שהזמן גרמא ושפיר מברכות נשים ברכה זו¹⁴.

ג. תמיהת החכמת שלמה על המג"א - קידוש

לבנה מצות עשה שהזמן גרמא

המג"א בתחילת סי' תכ"ו כותב בשם השל"ה הק' דנשים פטורות מקידוש לבנה משום דהוי מצות עשה שהזמן גרמא דאין לברך אלא בזמן מסוים [וכפי מנהגינו מז' לחודש עד י"ד לחודש]. והגאון ר' שלמה קלוגער זצ"ל בספרו חכמת שלמה על השו"ע תמה שם על המג"א הלמאי יחשב מצות עשה שהזמן גרמא, הרי סיבת הדבר הוא משום דמברכים רק כשרואה לבנה בחידושה, ובמציאות חידוש הלבנה הוא רק בימים אלו, אטו נשים לא יוכלו לברך ברכת שהחינו על פרות חדשים בגלל שחידוש הפרות הוא רק בזמן מיוחד, וכגון פרות הקיץ אינם יכולים להתחדש בחורף, אלא וודאי מצות עשה שהזמן גרמא הוא רק כגון מצות מצה או סוכה שמעשה המצוה יכולים לקיים במשך כל השנה, והתורה תלתה את זה בזמן והיינו מצות עשה שהזמן גרמא, אבל קידוש לבנה התלוי בחידוש הלבנה לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא.

ד. יישוב דברי המג"א בשו"ת האלף לך שלמה

¹³ ובתחילת דבריו הרי הוא דן בכללות דיתכן לומר שיומי דניסן הוא לאו דווקא, אלא אורחא דמילתא נקט שבד"כ פריחת האילנות הוא ביומי דניסן, אבל ה"ה אם רואה אילנות מלבלין בחודש אדר או אייר, ואכן כך הביא המשנ"ב בשם האחרונים, ואפ"י אי נימא שיומי דניסן הוא דווקא, כותב הגאון ר' צבי פסח פראנק הא דלקמן.

¹⁴ ואכן במדינות אחרות פריחת האילנות הוא בזמן אחר, כגון ארגנטינה ואוסטרליה מברכים ברכה זו בזמן פריחת האילנות שם, וזה מוכיח שאין זה תלוי בזמן אלא במציאות פריחת האילנות.

אחרים, וכמו סומא דחייב בציצית, וחזרה קושיא למקומה אמאי פטורות הנשים ממצות ציצית הרי המצוה אינה תלויה בזמן אלא בראיה.

ענף ג' - מצות עשה שהזמן גרמא במילה וקידוש

א. ביאור הדברי יחזקאל בתורי"ד חיוב אשה במילת בנה

הגמ' בקידושין למידה מקרא ד"כאשר צוה אותו אלוקים" אותו ולא אותה דאשה פטורה מלמול את בנה, מקשה התורי"ד אמאי בעינן קרא תיפוק דהוי מצות עשה שהזמן גרמא דא"א למול בלילה כי אם ביום¹⁷, מתרץ התורי"ד בזה"ל: "תשובה, היכא אמרינן מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות הני מילי מצוה דתליא בגופה והיא אינה מצוה אלא לזמן ידוע ולא בכל זמן, אבל מצוה דלא תליא בגופה כגון למול את בנה, אע"ג דמילת הבן יש לו זמן, נהי דקבוע הזמן לבן הנימול, אבל האב שציווהו הבורא להתעסק במילת בנו העסק ההוא אין לו זמן שבין ביום ובין בלילה יטרח ויכין את צרכי מילת בנו, והילכך אי לאו אותו הוה מחייבין גם האשה, ואין זמן הקבוע לבן פוטרה", עכ"ל.

מבאר הדברי יחזקאל דכוונתו ליסוד האמור לעיל דהמצוה המוטלת על האב אינה תלויה בשום זמן, דמרגע הוולד הבן מוטל עליו החיוב למול ביום השמיני וחייב הוא להכין צרכי מילה בין ביום ובין בלילה, רק הסיבה דא"א למולו כי אם ביום הוא משום דהמצוה המתקיימת בתינוק א"א לקיים אלא ביום, והפטור של מצות עשה שהזמן גרמא הוא רק באופן שהחיוב החל על האדם תלוי בזמן, כגון

חידוש הלבנה א"כ הוי ברכה שהזמן גרמא שהנשים פטורות מזה¹⁵.

ולכן כותב המג"א בשם השלה"ק דנשים אין מברכות על חידוש הלבנה דכיון דפסקינן שמברכים אשר במאמרו ברא שחקים וכו' היינו דנקטינן שהברכה הוא על כללות מערכת השמים והגלגלים, א"כ חשיב מצות עשה שהזמן גרמא כנ"ל והנשים פטורות.

ה. מצות ציצית לפי ספר הפרד"ס לרש"י

בפשטות מצות ציצית חשיב מצות עשה שהזמן גרמא שהרי אינה נוהגת אלא ביום, ואפי' דהילפותא היא מדכתי' "וראיתם אותו" ובלילה א"א לראות, אין זה תלוי במציאות הראיה בראיה, אלא הילפותא היא דביום חייב שזהו זמן ראייה ולילה לאו זמן ראייה היא ושפיר חשיב מצוה התלויה בזמן.

אמנם מצינו שיטה מחודשת בספר הפרד"ס לרש"י דכותב דבלילה לאור הנר חייבים במצות ציצית, דאם יש נר מתקיים "וראיתם אותו", ולפי"ז א"א לומר דהא דכתי' "וראיתם אותו" הוא רק סימן לזמן החיוב דהיינו ביום, דחזינן דהמחייב הוא הראיה ולא היום דהא בלילה כשיש נרות ג"כ חייבים, וא"כ יתחייבו גם נשים בציצית.

והנה בשו"ת הר צבי (סי"ב) שואל שאלה זו¹⁶, ומתרץ דאפי' לפי ספר הפרד"ס חשיב מצות עשה שהזמן גרמא דביום חייבים בכל גוונא ואפי' אם יכנס לחדר אפל שאינו יכול לראות משא"כ בלילה חייב רק לאור הנר, אמנם דבריו צריכים ביאור דמדמחייב רש"י בלילה אפי' לאור הנר חזינן דהמחייב הוא יכולת הראיה ולא הזמן, והא דביום חייב אפי' בחדר אפל הוא משום דכיון דכל העולם יכול לראות אפי' שהוא עצמו אינו רואה אזלינן בתר

¹⁵ ואפי' שתלוהו במציאות ראיית חידוש הלבנה וזה תלוי בזמן מסוים ולא תלוהו בזמן מסוים, מ"מ חידוש הלבנה הוא רק הגדר לזמן דהרי אין סיבת הברכה משום חידוש הלבנה, ומשא"כ ספירת העומר אין הבאת העומר סימן לזמן התחלת הספירה אלא המחייב הוא הבאת העומר, שלאחר שהביאו קרבן העומר יש מצוה של ספירת העומר, ולו יצוייר שלא הביאו קרבן העומר אין חיוב של ספירת העומר.

¹⁶ בתשובתו שם מסתפק הוא בכללות מהו שיטת רש"י, דבמשמעות לשון ספר הפרד"ס משמע שכוונתו הוא רק שאין איסור בל תוסיף בלילה ולעולם פטורים אף לאור הנר.

אמנם אפי' אי נימא דשיטת רש"י הוא רק דבלילה לאור הנר יש חיוב י"ל כדלקמן.

¹⁷ התורי"ד וכן התוס' שם מקשים עוד דיחשב מצות עשה שהזמן גרמא משום דמצותו ביום השמיני, עיי"ש תירוציהם.

אחר בדברי התורי"ד], ולפי"ז יתיישב דמצות קידוש חשובה מצות עשה שהזמן גרמא.

ג. מהלך מחדש בביאור 'כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה'

אמנם אפשר לחדש מהלך נפלא בדרך החידוד בביאור הילפותא דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, ולפי"ז יתיישב קושייתנו.

דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה באה לומר הא גופא דמצות קידוש לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא, משום הטעם דלעיל, והיינו 'כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה' חובת הזכירה אינה חוב כשלעצמו התלוי ביום השביעי, אלא הוא חוב שחל על האדם לאחר שנתקדש השבת דהיינו חובת השביתה, שמירת עצמו מל"ט מלאכות, ובכה"ג אי"ז מצות עשה שהזמן גרמא כמבואר לעיל באריכות, וממילא חייבות הנשים בקידוש.

ד. ביאור דברי רבינו טוביה מווינה לפי"ז

המרדכי (מגילה אות תשצ"ו) מביא בשם רבינו טוביה מווינה (כמדומני שלא מצינו בעוד מקומות שם זה) שדן היאך מוציא סומא את בני ביתו בקידוש הרי סומא פטור מכל המצוות וכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח.

אך מצינו בשו"ת רעק"א (הל' שחיטה) שג"כ דן בשאלה זו [ופליאה שאינו מביא את דברי המרדכי הנ"ל] ומחדש דבקידוש חייב סומא משום הילפותא דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה.

ולכאורה קשה למה לא סבר רבינו טוביה מווינה כדברי הרעק"א הנ"ל דסומא חייב משום דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, אך לפי מהלכינו לעיל דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה אינו אלא דמעתה לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא א"ש דסומא אינו יכול להתחייב משו"ה דסומא פטור אף ממצות עשה שאין הזמן גרמא.

מצות תפילין שהחיוב חל רק ביום, אבל לא באופן שא"א לקיים המצוה רק ביום כגון מצות מילה, ולכן צריך קרא למעט אשה ממצות מילה.

ב. הקושיא ממצות קידוש רחשיב מצות עשה שהזמן גרמא

אמנם קשה דבמצות קידוש השבת אומרת הגמ' דהיו הנשים צריכים ליפטר מזה כשאר מצוות עשה שהזמן גרמא, לכך יש ילפותא מיוחדת דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והנשים איתנהו בלאו של שמירת שבת היינו שביתה ממלאכה לכך איתנהו בזכירת השבת. ולכאורה לפי דברי התורי"ד הנ"ל אמאי חשוב קידוש כמצות עשה שהזמן גרמא הרי החיוב של קידוש הוא לאחר שכבר נתקדש היום חייבים לזכרו בדברים, ולא שע"י אמירת הקידוש נתקדש השבת, נמצא שאי"ז מצוה התלויה בזמן.

וכמו שאומר הדברי יחזקאל במצות מילה דאף שא"א לקיים המצוה כי אם ביום מ"מ כיון שהחיוב המוטל עלינו אינו תלוי ביום לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא, ה"נ קידוש אף שא"א לקדש את השבת כי אם ביום השביעי אבל החיוב המוטל עלינו אינו תלוי בזמן, דמחויבים אנו לקדש את השבת היינו את יום השביתה ממלאכה, ולו יצוייר שיחול יום השביתה ביום אחר בשבוע נתחייב אז לקדש את השבת.

ומכח קושיא זו יתכן לחלק בין היסוד האמור בענף א' וב' ליסוד שאומר הדברי יחזקאל במצות מילה שמצות עשה שהזמן גרמא הוא רק כשהמצוה עצמה תלויה בזמן ולא כשזה תלוי במציאות התלויה בזמן, אבל אין חילוק בין מצוה שחיובה תלויה בזמן למצוה שא"א לקיימה אלא בזמן מסוים, [ונצטרך לומר פי